

Kobi'lerin Tasarımla İlişkisi Kapsamında Eskişehir Mobilya Sektörü

Eskişehir Furniture Sector Within The Scope of the Relationship Between SMEs and Design

Burçak İlter Timurçin - Yrd. Doç. Dr. Füsün Curaoğlu

Başvuru Tarihi: 01.12.2015

Kabul Tarihi: 21.09.2016

Öz

Bu çalışmada Türkiye'de hemen her sektörde rekabet aracı olarak kullanılmaya başlanan endüstriyel tasarım hizmetleri ve ekonomilerde büyük paya sahip KOBİ'ler arasındaki ilişki ve KOBİ'lerin tasarım faaliyetleri için devlet desteklerinden ne ölçüde yararlandığının tespit edilmesi amaçlanmıştır. İlk olarak endüstriyel tasarım ve KOBİ tanımları yapılarak çalışmanın kavramsal ilişkileri ortaya konmuş; endüstriyel tasarım hizmetlerinden işletmelerin yararlanma biçimleri ele alınmıştır. Daha sonra endüstriyel tasarım hizmetlerinin Türkiye'deki geçmişi ve gelişimi sorgulanmıştır. Son olarak KOBİ'lere tasarım faaliyetleri için sağlanan KOSGEB destekleri incelenmiş ve Eskişehir Mobilya sektöründe yer alan KOBİ'lerin tasarım desteklerinden ne derece faydalandıkları araştırılmıştır. Elde edilen sonuçlar bu kapsamda değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: KOBİ, Endüstriyel Tasarım, KOSGEB Destekleri, Eskişehir, Mobilya Sektörü

Abstract

In this study, the relationship between SMEs, having a large share in economies, and industrial design services, being used in almost every sector as a competitive tool, and how much these SMEs benefited from the government supports for their design activities in Turkey has been aimed to determine. Firstly, conceptual framework of the study was defined by making the definition of SMEs and industrial design then companies' ways of utilization of industrial design services are discussed. Later, history and development of industrial design services in Turkey has been questioned. Finally, KOSGEB's supports that are provided for SMEs design activities examined and to what extent SMEs in Eskişehir furniture industry benefit from the government supports have been investigated. The obtained results has been evaluated in this context.

Keywords: SME's, Industrial Design, KOSGEB Supports, Eskişehir, Furniture Industry

Burçak İlter Timurçin, Anadolu Üniversitesi ARİNKOM TTO, bitimurcin@anadolu.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Füsün Curaoğlu, Anadolu Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, fcuraoglu@anadolu.edu.tr

* Bu makale, Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Endüstriyel Tasarım Anabilim Dalı'nda, Yrd. Doç. Dr. Füsün Curaoğlu danışmanlığında yapılan "Türkiye'de Tasarımcı - KOBİ İlişkisinde Tasarım Süreç Yönetimi: Bir Örnek Olarak Arzum Firması" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında ulaşılan sonuçlardan yola çıkılarak yazılmıştır.

Giriş

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ'ler) ülke ekonomisinde büyük bir paya sahiptir. Ekonomik ve sosyal kalkınmanın gerçekleşmesi için KOBİ'lerin günümüz küreselleşen piyasa koşulları altında rekabet edebilirliklerini sağlayarak ekonomide istihdam ve katma değer yaratmadaki paylarının artırılması gerekmektedir. Bu noktada imalat sanayide faaliyet gösteren KOBİ'lerin rekabet önceliği için endüstriyel tasarımı stratejik bir araç olarak görmeleri gerekmektedir. Bunun için Türkiye'de öncelikli olarak devlet tarafından KOBİ'lerde endüstriyel tasarım bilincinin oluşturulması çalışmaları yürütülmeli ve endüstriyel tasarım hizmeti satın almalarını teşvik etmek amacıyla farklı finansal araçlar geliştirilmelidir.

Bu çalışmada Eskişehir mobilya sektöründe imalat yapan KOBİ'lerin tasarım faaliyetleri ve KOSGEB'den aldıkları tasarım destekleri irdelenerek endüstriyel tasarım hizmetleriyle olan ilişkisi üzerine bir durum tespitinin yapılması amaçlanmıştır. Nicel ve nitel araştırma yöntemleriyle çalışma kapsamındaki Eskişehir mobilya imalat sektöründe yer alan KOBİ'lerle görüşülerek firmaların tasarım konusundaki farkındalık düzeyleri ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu çerçevesinde KOSGEB'den bilgi talebinde bulunarak firmaların endüstriyel tasarım desteklerinden faydalanma düzeylerinin belirlenmesi hedeflenmiştir.

Bu kapsamda öncelikle Türkiye'de endüstriyel tasarım, KOBİ'ler, KOBİ'lerin tasarımıyla ilişkisi ve KOBİ'lere verilen tasarım destekleri incelenmiş; daha sonra Eskişehir mobilya sektöründe imalat yapan KOBİ'lerin tasarım faaliyetleri ve tasarımıyla ilgili aldıkları KOSGEB destekleri hakkında durum tespiti yapılmıştır.

Türkiye'de KOBİ ve Endüstriyel Tasarım

Bu bölümde endüstriyel tasarım ve KOBİ kavramları ele alınmıştır. Söz konusu kavramların literatürdeki karşılıklarına yer verilerek çalışmanın kavramsal çerçevesi çizilmiştir.

Endüstriyel Tasarım

Literatürde çok çeşitli tanımları yapılan endüstriyel tasarım kavramı üzerine altı çizilmesi gereken en önemli başlangıç endüstriyel tasarımının yeni ürün geliştirme faaliyetinin önemli bir aşaması olduğudur.

Endüstriyel tasarım, bu yeni ürün geliştirme sürecinde endüstride üretilerek nihai kullanıcıya ulaşacak olan ürünün, işlevsellik, kalite, maliyet, hedef kitleye uygun estetik algı ve kullanıcının ihtiyaçlarına uygunluk gibi birçok ölçütü göz önüne alarak geliştirilmesi ve üretime uygun yeni bir ürün olarak ortaya koyması olarak tanımlanabilir. Bu tanım üzerinden ele aldığımızda endüstriyel tasarımın sosyal ve fen bilimlerinden beslenen çok disiplinli bir meslek olduğu sonucuna varabiliriz. Çok disiplinli olması, sanat ve mühendislik disiplinlerinin farklı zenginlikleri endüstriyel tasarım faaliyetlerinin daha kompleks bir alanda ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu (ETMK); endüstriyel tasarımı, endüstride üretilen, nihai kullanıcıya yönelik ürünlerin, işlevsellik, hedef kitlenin beğenisine ve kullanıcının ihtiyaçlarına uygunluk gibi ölçütleri gözeterek fikren geliştirilmesi ve üretime uygun yeni bir ürün olarak projelendirilmesi olarak tanımlamaktadır (Anonim, 2012a). Ancak değişen koşullar, yeni dünya düzeni içinde farklılaşan ve dönüşen ürün – kullanıcı ilişkisi endüstriyel tasarım kavramının yeniden tanımlanmasını gerektirmiştir. Buna göre Industrial Designers of Society of America (IDSA) ise endüstriyel tasarımı; kullanıcı ve üreticinin yararını gözeterek ürünlerin işlev, fayda ve görünümünü optimize edecek şekilde yeni ürün ve sistemleri yaratmaya yönelik profesyonel bir hizmet olarak tanımlamaktadır (Anonim, 2015b).

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler

Birçok kurum tarafından çok çeşitli KOBİ tanımları yapılmaktadır. Bu kurumlar yaptıkları tanımlarda işletmelerde istihdam edilen personel sayısı, yıllık satış tutarı ve bilanço aktif toplamı gibi değerleri dikkate almaktadır. Ancak her kurumunun kendi tanımını yapması uygulamada KOBİ tanımı karmaşası yaratmış ve bu karmaşayı ortadan kaldırmak amacı ile 18 Kasım 2005 tarihinde 25997 sayılı resmi gazetede yayınlanan yönetmelikte ilk resmi KOBİ tanımı yapılmıştır. Bu tanıma göre KOBİ 250 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu yirmi beş milyon Türk Lirasını aşmayan ve KOBİ Tanımı Yönetmeliğinde mikro işletme, küçük işletme ve orta büyüklükteki işletme olarak sınıflandırılan ekonomik birimdir.

Yine bu yönetmeliğe göre söz konusu sınıflandırmalar ise aşağıdaki şekilde yapılmıştır (KOSGEB 2012a);

Mikro işletme: 10 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 1 milyon YTL'yi aşmayan çok küçük ölçekli işletmeler,
Küçük işletme: 50 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 5 milyon YTL'yi aşmayan işletmeler,
Orta büyüklükteki işletme: 250 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 25 milyon YTL'yi aşmayan işletmeler.

TÜİK İş Kayıtlarına Göre Girişim Sayıları çalışması 2013 yılında Türkiye'de 3.524.331 girişimin faaliyette bulunduğunu göstermiştir. Bu işletmelerin sektörel

dağılımına bakıldığında ilk sırada %35,2 ile ticaret işletmeleri; ikinci sırada %12,5 ile imalat işletmeleri görülmektedir (KSEP, 2015).

Yine TÜİK 2002 Genel Sanayi ve İşyeri Sayımı sonuçlarına göre KOBİ Tanımı Yönetmeliği'nde yapılan tanımda çalışan sayısı dikkate alındığında imalat sanayi işletmelerinin %99,63'ü KOBİ ölçeğindedir. İmalat sanayi işletmelerinin %90'a yakını sadece işletme sahibi ya da 1 – 9 işçi çalıştıran mikro ölçekli işletmeler, yaklaşık %8'i ise 10 – 49 işçi çalıştıran küçük ölçekli işletmelerdir (DPT, 2012).

Tablo1. İmalat Sanayi İşletmelerinin Ölçekselsel Dağılımı (DPT, 2012)

Çalışan Sayısı	İşletme Sayısı	Yüzde %
Sadece İşletme Sahibi	1.509	0,61
1 – 9	200.030	89,12
10 – 49	20.325	8,24
50 – 99	2.453	0,99
100 – 150	946	0,38
151 – 250	719	0,29
205+	917	0,37
Toplam	246.899	100,00

Tüm bu veriler değerlendirildiğinde Türkiye'de imalat sanayi ve imalat sanayinde faaliyet gösteren KOBİ'lerin sayısal üstünlüğü göze çarpmaktadır. Ancak bu sayısal üstünlüğe karşılık yaratılan katma değer düşük kalmaktadır. KOBİ'ler Türkiye'de toplam istihdamın %78'ini, toplam katma değer %55'ini, toplam satışların %65,5'ini toplam yatırımların %50'sini, toplam ihracatın %59'unu oluşturmaktadır (KOSGEB, 2011a). Bu veriler bize KOBİ'lerin ülke ekonomisinde daha verimli ve etkin kullanılma potansiyelinin olduğunu göstermektedir.

KOBİ'lerin sahip olduğu hızlı karar alma ve uygulama yeteneği, dış çevredeki değişikliklere çabuk tepki vermesini sağlayan esnek yapısı, pazarı ve müşteri ihtiyaçlarını yakından takip edebilmesi, alıcı ve satıcılar ile yakın ilişki kurabilmesi gibi özellikleri ile büyük ölçekli işletmelere göre daha avantajlı durumdadır. KOBİ'ler sahip oldukları bu özellikler ile hem ekonomik kalkınmada hem de dengeli gelir dağılımını

sağlayarak sosyal kalkınmada önemli rol almaktadır. İstihdam ve gelir artışı sağlayarak başta bölgesel kalkınmayı hızlandırmakta böylece ülke ekonomisinin dinamosunu oluşturmaktadır.

Tasarım Hizmetlerinin KOBİ'lerce Satın Alınması ve Tasarım Yönetimi

İşletmeler tasarım hizmetlerini faaliyet gösterdiği sektörün yapısı, kullandığı üretim teknikleri, finansal ve organizasyonel yapısına uygun olarak kendi yöntemleri ile satın almaktadırlar. Tasarım hizmeti, işletme içi kaynaklar ile sağlanabileceği gibi işletme dışından tasarım danışmanlık firmaları ya da serbest çalışan tasarımcılar yolu ile sağlanabilmektedir. Von Stamm (1998), işletmelerin bu seçimi; işletmenin ölçeği, pazarda kendini konumlandığı segment, pazarda öncü / takipçi olması, inovasyona olan ihtiyacının sıklığını ve ürettiği ürünün endüstriyel özelliklerini gözetererek yaptığını belirtmektedir.

Tasarım faaliyetinin işletme içi kaynaklar ile sağlanmasının olumlu ve olumsuz yönlerinin olabileceği birçok araştırmaya konu olmuştur. Bu araştırmalar işletme içi tasarımcı istihdamının, tasarım faaliyetinde kolay koordinasyon ve denetim, şirket içi tasarım anlayışının gelişimi ve maliyet etkinliği vb. getireceğini göstermektedir. Diğer taraftan tasarım faaliyetinin devamlı olarak aynı kişi veya kişilerce yürütülmesi yaratıcı düşüncenin körelmesine ve tasarımcının dış gelişmelerden uzaklaşmasına neden olabilmektedir.

İşletmeler tasarım faaliyetlerini dışarıdan tasarım hizmeti satın alarak yürütmeyi tercih edebilirler. İşletmelerin bu yolu tercih etmesinin literatürde yer verilen çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Büyükerman (1997), bu sebepleri tasarım danışmanlık firmalarının yapısal özellikleri ile açıklamaktadır. Buna göre tasarım danışmanlık firmaları sınırlayıcı koşullara bağlı olmadan farklı konularda uzmanlaşmış kadroyu daha rahat oluşturabilir, esnekliği sayesinde değişikliklere kolaylıkla ayak uydurabilir ve ürün geliştirme süreci için gerekli olan teknik alt yapıyı işletmeye kolay ve hızlı şekilde ulaştırabilirler. Tüm bu özellikler tasarım danışmanlık firmalarını tasarım hizmetlerini sağlaması nedeniyle işletmeler tarafından tercih edilir olmasını sağlamaktadır.

Tasarım hizmetinin işletmelerce satın alınmasının bir diğer yolu ise işletme içi ve işletme dışı tasarım kapasitelerinin karmasıdır. Genellikle büyük ölçekli, tasarım kültürüne sahip, tasarım bilincinin yüksek olduğu işletmeler gerekli durumlarda şirket içi tasarım departmanlarının yanında tasarım danışmanlık firmalarından da destek almaktadırlar. Teknoloji yoğun sektörlerde faaliyet gösteren işletmeler için inovasyon desteği veya rekabetin yoğun yaşandığı sektörlerde pazarlama stratejisi olarak tasarım yolu ile prestij yaratma çabası olarak başvuru bir yoldur. Böylece işletmeler bir yandan işletme içi kaynaklarla tasarım hizmetini sağlamanın olumsuz etkilerinden de kendini bir ölçüde uzaklaştırmış olmaktadır.

Tasarım hizmeti işletme tarafından ne şekilde satın alınırsa alınsın, tasarım sürecinin firma stratejisine uygun olarak koordine edilmesi ve yönetilmesi gerekmektedir. Bu durum karşımıza tasarım yönetimi kavramını çıkartmaktadır. Tasarım yönetimi kavramı literatürde farklı yaklaşımlara göre ele alınmıştır. Gorb (2001), tasarım yönetimini, bir şirketin hedeflerine ulaşmasına yardımcı olmak üzere, mevcut ta-

sarım kaynaklarının ürün yöneticilerince etkin şekilde kullanılması olarak tanımlarken; Mozota (2003), uzun vadeli kurum hedeflerine ulaşılması için kurum faaliyetlerinin tüm düzeylerindeki tasarım kaynaklarını koordine ederek tasarımın bir kurum içerisinde resmi bir faaliyet programı olarak uygulanması olarak tanımlamaktadır. Mozota ve Kim (2010) ise kaynağa dayalı rekabetçi avantaj teorisinden yola çıkarak tasarımı işletme için stratejik bir araç olarak değerlendirmektedir. Buna göre tasarım sadece proje yönetiminin bir parçası değil organizasyonel bir güçtür ve uzun dönemli bir rekabet üstünlüğü için işletmelerin yönetim şekli ile firma kültürünün birbiriyle uyumlu olması gerekmektedir. Yapılan tüm bu tanımlarda karşımıza tasarım yönetimi için iki önemli değerlendirme çıkmaktadır.

Birincisi; tasarım, işletmeler için uzun vadeli bir yatırım aracı olarak değerlendirilmelidir. İşletmeler her bir tasarım projesi sonrasında bu projeleri sadece kısa vadede maddi kazancı ile değil; deneyimler sonucu bilgi birikiminin sermayeleştirilmesi ve işletme yöneticilerinin sürece olan bakış açılarının değiştirilmesi ve böylece işletme kültürüne katkısı ile değerlendirmesi önemlidir. Tasarım sürecinin uzundur ve etkileri uzun vadede ölçülebilir. İkincisi; tasarım işletme kültürüne uygun olarak etkin çalıştırılması için yönetilmesi gerekmektedir. Özetle, endüstriyel tasarım süreci; firmada endüstriyel tasarıma yönelik bir ihtiyacın oluşmasıyla başlayıp; tasarım ekibinin oluşturulması, tasarım iş tanımının yazılması, bu tanım kapsamında ürün konseptlerinin yaratılması, görselleştirilen ürün seçeneklerinin değerlendirilerek nihai tasarım kararının verilmesiyle devam eder. Üretilen ürünün temel niteliklerinin belirlenip, nihai tasarım kararıyla beraber tasarım geliştirme süreci başlar ve geliştirme sürecinin sonunda işletme yönetimi, üretim konusunda kararını belirler (Er vd., 2007). Bu süreç işletmelerdeki tüm departmanların beraber çalışmasını gerektirir bu nedenle tasarım sürecinin iş yaşamındaki operasyonel süreçlere uyumlu olacak şekilde dahil edilmesi ve yönetilmesi gerekmektedir.

Türkiye'de Endüstriyel Tasarım Hizmetleri

Türkiye'de gümrük duvarlarının kaldırılması ile tüketicinin estetik ve kaliteli ithal ürünlerle tanışması, yabancı lisans anlaşmalarının bitmesi ile yerli üretime geçme zorunluluğu üreticiyi dış pazarla rekabet etmeye zorlamıştır (İlter, 2011; Ersayın, 2011; Uluçay, 2005). Bu noktada Türkiye'de akademik bir disiplin

olarak 1950'lerde yapılanmaya başlayan endüstriyel tasarım ancak 1990'lara gelindiğinde bu rekabetçi piyasa koşullarının zorlaması ile bir meslek olarak yerleşmeye başlamıştır (Sözen, 2007). Ancak yabancı sermaye ve uluslararası şirketlerin ulusal ekonomide baskınlığı, teknolojiye dışa bağımlılık, yüksek sermaye maliyeti, üretim yoğunluklu endüstriyel sistemler, zayıf hukuki yapı ve karar alıcıların tasarım bilincinin olmayışı gibi nedenler endüstriyel tasarımın Türkiye'de gelişimini engellemiştir (Er, 1991).

Von Stamm (2008), çalışmasında KOBİ'lerin tasarıma olan yaklaşımında iki önemli hataya dikkat çekmektedir. Buna göre tasarım ve ürün geliştirme özellikle Avrupa dışındaki KOBİ'lerde bir gereklilik olarak değil, lüks olarak görülmektedir. İkinci olarak KOBİ'lerde yaratıcılığa ve yeni fikirlere olan ihtiyacı tanımlayabilecek bir tasarım bilinci bulunmamaktadır. Bu noktadan bakıldığında Von Stamm'ın yaptığı tespitin Türkiye'de endüstriyel tasarım hizmetlerinin gelişmemesinin temel nedenleri olarak gösterilebilir.

Türkiye'de tasarım eyleminin, sanayile buluşmasının zamanlaması da henüz çok yenidir. Bu durum endüstriyel tasarım disiplinine ait literatürün de yetersiz olmasına neden olmaktadır. Yapılan araştırmaların sınırlı olması ve resmi olarak istatistiki verilerin olmaması nedeniyle sağlıklı bilgilere ulaşılamamaktadır. Örneğin Türkiye'de herhangi bir resmi kurum/kuruluşa kayıtlı endüstriyel tasarım hizmeti veren, tasarım danışmanlık firma sayısına dahi yeterli veriye ulaşılamamaktadır. Buna karşılık işletme içinde istihdam edilen endüstriyel tasarımcılara ilişkin kesin verileri elde etmek konusunda da kaynakça yetersizdir.

Er (1998), 1998 yılına kadar Türkiye'de endüstriyel tasarım bölümlerinden 1200'e yakın kişinin mezun olduğunu ve ancak üçte birinin mesleği ile alakalı işlerde istihdam edildiğini tahmin ettiğini belirtmektedir. Kesin verilerin bulunmamasına rağmen Türkiye'de var olan endüstriyel tasarım bölümleri ve öğrenci kontenjanları dikkate alındığında tasarımcı arzının tasarımcı talebinden fazla olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu talep, hem tasarım hizmetle rinin dışarıdan satın alınması hem de işletme içinde istihdam edilmesi yoluyla olsun, daha çok büyük ölçekli işletmeler tarafından oluşturulmaktadır. Endüstriyel tasarımcı kavramının üretici olan KOBİ'ler tarafında yeterince anlaşılabilmesi, resmi

tanımlamaların ve yasal düzenlemelerin yapılmaması işletmelerin uzmanlık alanı ile ilgili bilinçsizliğinin derinleşmesine, sektörün gelişmemesine neden olmakta; sektördeki arz ve talep dengesizliği de böylece devam etmektedir.

Yapılan araştırmalar Türkiye'deki KOBİ'lerin büyük bir bölümünün daha önceden tasarım danışmanlık hizmeti satın almadığını ve bu ihtiyacını daha çok tasarımcı olmayan işletme içi personelden sağladığını göstermektedir. İşletmelerin ölçeği büyüdükçe farkındalıkları artmakta ve bu hizmetleri profesyonel olarak veren tasarımcılardan ya da tasarım danışmanlık firmalarından almaktadırlar. KOBİ'ler bunun nedenini, alınacak hizmet ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmamaları ve hizmeti finansal olarak karşılayabilmelerinin mümkün olmayışı ile açıklamaktadırlar (İlter, 2011). Ancak bu durum daha geniş bir perspektiften bakılmayı gerektirmektedir. KOBİ'ler bu durumu daha çok bilgi ve finansman kaynağına ulaşmada sıkıntı olarak açıklasa da KOBİ'lerin ulusal ve uluslararası pazarlarda rekabetçi olmayan durumu nedeniyle kendilerini farklılaşmak zorunda hissetmemeleri, deneyimsizlikleri, kurumsallaşmamış idari yapıları ve yeterli vizyona sahip olmamaları gibi birçok faktörü de içinde barındırmaktadır.

KOBİ'lerin tasarım danışmanlık firmalarıyla yürüttükleri tasarım etkinliğinde dikkati çeken bir diğer nokta; işletmecilerin her zaman; pazarlamacılar, endüstriyel tasarımcılar ve teknisyenlerin diğer meslek gruplarına oranla daha fazla tasarım etkinliğinde yer almasıdır. Bu saptamaya göre disiplinler arası yürütülmesi gereken endüstriyel tasarım sürecinin KOBİ'lerde gerektiği şekilde yürütülüp yönetilmediği de vurgulanabilir. Bununla beraber KOBİ'ler tasarım danışmanlık firmalarıyla yürütülen tasarım sürecinin tüm aşamalarında tasarımcıdan kısmen destek almakta ve pek azı tüm sürecin yürütülmesinden sorumlu olacak bir personel atamaktadır. İlter (2011)'in, "Türkiye'de Tasarımcı - KOBİ İlişkisinde Tasarım Süreç Yönetimi" başlıklı tez çalışmasında da söz konusu sorumlu personel için konuyla ilgili kesin bir iş tanımı yapılmadığı, organizasyonel yapıya bağlı olarak ürün müdürü, üretim sorumlusu gibi üretim ile ilgili çeşitli ünvanlarla çalışan personel görevlendirilmediği tespit edilmiştir. Oysa endüstriyel tasarım sürecinin sağlıklı ve kontrollü işlemesi için gerekli olan tasarım yöneticisinin finansal ve organizasyonel yapının elverdiği ölçüde istihdam edilmesi veya bu görevin ilgili personelin iş tanımına eklenmesi gerekmektedir.

KOBİ'ler çalışacağı tasarım danışmanlık firmasını seçerken; tasarımcının tasarım anlayışının işletmeye uygunluğu, yaratıcı düşünceye sahip olma, kullanıcı, malzeme ve renk trendlerini takip etme, görselleştirme yeteneği kriterlerine öncelik vermektedir. Bu özelliklere işletmelerin ölçüğü arttıkça daha çok önem verildiği görülmektedir. İşletmelerin ölçüğü büyüdükçe tasarım anlayışının işletmeye uygunluğu ve iş deneyimi; küçüldükçe uygun fiyat teklifini veriyor olması ve güçlü iletişim becerisine önem verildiği görülmektedir (İlter, 2011). Bu noktada KOBİ'lerin tasarım hizmeti satın alırken önceliklerini belirlemede işletme ölçüğünün, finansal güç ve iletişim becerilerinin etkili olduğu sonucuna varılmaktadır.

KOBİ'ler tasarım danışmanlık firmalarından beklentilerine bakıldığında tasarımcılardan işletmeleri için çok satacak ve düşük maliyetli ürün tasarımı ile önceden özellikleri belirlenen ürünün çizimi için tasarım hizmeti satın alma eğiliminde oldukları görülmektedir (İlter, 2011). Tasarımcı – KOBİ ilişkisine bu başlık ile bakıldığında, yine finansal kaygılar ile maliyet düşürme çabaları ve tasarım ihtiyacının işletme içinde karşılanamaması tasarım danışmanlık hizmetinin dışarıdan satın alınmasında etkili olmaktadır.

Var olan olumsuz koşullara rağmen 2000'lerden bugüne Türkiye'de endüstriyel tasarım piyasası giderek genişlemektedir. İlgili meslek kuruluşlarının ve devlet kurumlarının farkındalık çalışmaları, çeşitli sektör kuruluşlarının düzenlediği öğrenci ve profesyonellere yönelik tasarım yarışmaları ve Turquality programı kapsamında düzenlenen Design Turkey Endüstriyel Tasarım Ödülleri, üniversitelerdeki endüstriyel tasarım bölümlerindeki artış, üniversite – sanayi işbirliği kapsamında yapılan bitirme/mezuniyet projeleri, büyük ölçekli işletmelerin tasarımla dikkat çekici bir biçimde büyümesi ve devletin sağladığı finansal destekler yavaş da olsa KOBİ'lerde tasarım bilincinin artmasını sağlamaktadır.

KOBİ'lere Tasarım Faaliyetleri İçin Sağlanan Devlet Destekleri

Birçok ülkede, belirlenen politikalar çerçevesinde devlet kurum ve kuruluşlarınca oluşturulan çeşitli mekanizmalarla işletmelerin girişimciler tarafından kurulması, bilinçlendirilerek büyümeleri ve bu sayede ülke ekonomisine katma değer sağlaması için

çeşitli stratejiler geliştirilmektedir. Ülkemizde de söz konusu çalışmalar, Kalkınma Bakanlığı'nın hazırladığı kalkınma planlarında belirtilen Ulusal İnovasyon Sistemi içerisinde yürütülmektedir.

Genel başlıkları içerisinde Ulusal İnovasyon Sistemi;

- Ürün ya da üretim yöntemlerine ilişkin yeni teknolojileri edinebilme; özümseyip kullanabilme; bu teknolojilerin ekonominin bütün etkinlik alanlarına yayılmasını sağlayabilme;
- Ürün geliştirme, yeni ürün tasarlayabilme;
- Yeni ürün tasarımlarıyla birlikte üretim yöntemini geliştirme, yeni yöntem tasarlayabilme
- Geliştirilen ya da yeni bulunan üretim yönteminin gerektirdiği makinaları tasarlama ve üretebilme
- Sayılan tasarım ve üretim süreçlerini besleyen teknolojik araştırma-geliştirme faaliyetini sürdürebilme; gereksinim duyulan teknolojileri üretebilme;
- Araştırma, geliştirme, tasarım, üretim, pazarlama süreçlerinin hem kendi içlerindeki hem de aralarındaki ilişkileri düzenleyen ve daha ileri düzeylerde yeniden üreten organizasyon yöntemlerini geliştirebilme yeteneklerine sahip ulusal kuruluşların oluşturduğu bir sistemi ve aralarındaki ilişkileri ifade eder (DPT, 2000).

Ulusal İnovasyon Sistemi, yukarıda sayılan yeteneklerin var olabilmesi ve sürdürülebilmesi için gerekli olan her türlü kurumu içerir. Bu kurumlar;

- Ürettikleri ürünler, verdikleri hizmetler, üretim ve organizasyon yöntemlerinde yenilik yapabilme yeteneğine sahip firmalar ve bu firmalara mühendislik, danışmanlık, tasarım ve kontrollük hizmetleri veren kuruluşlar,
- Teknoloji transferine ilişkin mekanizmalar,
- Kendi bünyelerinde profesyonelce araştırma yapan firmaların bu faaliyetlerini yürüttükleri araştırma birimleri; sözleşmeli araştırma merkezleri ve daha çok sınaî araştırmalar ve rekabet öncesi geliştirme faaliyetlerinde bulunan ortak araştırma merkez ve konsorsiyumları,

- Temel araştırmalar yapan üniversiteler ve belli misyonlara yönelik olarak temel araştırmalar yapan kamu araştırma kurumları,
- Eğitim-öğretim kurumları,
- Üniversite ve kamu araştırma kurumlarının araştırma potansiyeli ile sanayi kuruluşlarının ileri teknolojiler temelindeki yaratıcı girişimciliğini buluşturan teknoparklar,
- Firmaların yeni bilimsel ve teknolojik bulgulara erişebilmeleri; bunları kavrayıp, teknoloji gereksinmelerini karşılamak ve ticarileştirilebilmek üzere kullanabilmelerinde, kendilerine yardımcı olacak teknoloji danışmanları ve merkezleri,
- Patent ofisleri ile fikri mülkiyet/sınai mülkiyet haklarını koruyan diğer kurumlar;
- Yeni iş/yeni atılım alanlarına ilişkin ekonomik ve teknolojik fizibilite raporlarının hazırlanması ve yeni iş fırsatlarının geçerliliğinin irdelenmesi,
- İş stratejilerinin/iş planlarının geliştirilmesi, finansman yönetimi ve finansman kaynaklarına erişim ve pazarlama gibi konularda danışmanlık hizmeti veren kurumlar/firmalar olarak özetlenebilmektedir (DPT, 2000).

Sosyal ve ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesi için ülke ekonomilerindeki büyüklükleri nedeniyle özellikle KOBİ'lerin devlet tarafından desteklenmesini zorunlu kılmaktadır. Türkiye'de KOBİ'lere sunulan destekler, Ulusal İnovasyon Sistemi içerisinde geliştirilen stratejiler doğrultusunda Ulusal KOBİ Geliştirme ve Destekleme Sistemini teşkil eden yapılar tarafından uygulanmaktadır. Ancak, tüm aktör ve hedefleri ortaya koyulan bu sistemin kurulmasına ve işleyişini sağlayacak stratejik eylem planlarının oluşturulmasına rağmen ilgili kurumlar hedeflere ulaşacak faaliyetleri yeterli düzeyde uygulamaya koyamamakta, KOBİ'lerden geri dönüşlerini alamamaktadır.

KOBİ'lere Tasarım Desteği Veren Kuruluşlar

Türkiye'de KOBİ'lere yönelik olarak çeşitli kurumlar tarafından farklı amaçlara hizmet eden destek ve teşvik programları uygulanmaktadır. Bu programlar, hibe ya da geri ödemeli olarak finansal destek, vergi ödemelerinde avantaj ve kredi kullanımına yönelik destekten oluşan araçları kullanmaktadır.

KOBİ'lere destek veren bu kuruluşların başında KOSGEB, TÜBİTAK ve AB Bakanlığı gelmektedir. Bu kurumlardan TÜBİTAK, 1501-Sanayi Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı, 1507-TÜBİTAK KOBİ Ar-Ge Başlangıç Destek Programı ve 1505 – Üniversite Sanayi İşbirliği Destek Programı kapsamında; AB Bakanlığı ise Rekabet Edebilirlik ve Yenilik Çerçeve Programının 2014 – 2020 döneminde İşletmelerin ve KOBİ'lerin Rekabet Edebilirliği Programı kapsamında KOBİ'lerin Ar-Ge ve İnovasyon temelli projelerine endüstriyel uygulama faaliyetleri kapsamında yürütecekleri çalışmalarını için destek programları sunmaktadır.

Bu çalışmada TÜBİTAK ve AB Bakanlığı'nın sadece Ar-Ge ve inovasyona dayalı projelerin endüstriyel uygulamaları için tasarım desteği vermesi nedeniyle KOBİ'lere KOSGEB tarafından verilen tasarım destekleri araştırma kapsamına alınmıştır.

KOSGEB Destekleri

KOSGEB, KOBİ'lerin rekabet güçlerini geliştirmeye ve girişimcilik kültürünü yaygınlaştırmak amacıyla KOBİ'lerin ekonomik ve sosyal kalkınmadaki paylarını artırmak misyonu ile ülkemizde KOBİ'leri desteklemek üzere özel yasaya sahip tek kamu kurumudur. KOSGEB'ce hazırlanan dört yıllık stratejik planlar Türkiye'de KOBİ'lere yönelik yapılacak çalışmaların çerçevesini oluşturmaktadır. 2011 – 2015 KOSGEB Stratejik Planın'nda dört temel stratejik amaçtan ikincisi "KOBİ'lerin, Ar-Ge ve İnovasyona Dayalı Faaliyetlerini Artırmak" olarak belirlenmiştir. Söz konusu stratejik amaç doğrultusunda KOSGEB, ARGE ve inovasyon faaliyetlerinin ekonomik faydaya dönüşmesini sağlamak, bu konuda farkındalığı artırmak ve desteklerin yaygınlaştırılmasını sağlamayı hedeflemektedir. Böylece KOBİ'lerin sadece Ar-Ge ve inovasyon sürecinde değil; yeni bir ürün/hizmeti üretmesi, kalitesini artırması, maliyet düşürücü nitelikte yeni teknikleri uygulamaya alması, ürün veya süreçlerinin pazara uygun biçimde ticarileştirerek katma değeri yüksek ürünler üretmesi teşvik edilmesi istenmektedir (KOSGEB, 2011b). KOSGEB Stratejik Planlarda belirlediği amaç ve hedefler doğrultusunda hem kendi hem de diğer kamu kurum ve kuruluşlarının işbirliği içerisinde söz konusu destek mekanizmalarının sağlıklı bir şekilde çalışmasını, KOBİ'lerce yaygın ve etkin bir şekilde kullanılmasını hedeflemektedir.

15.06.2010 tarih 27612 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan KOSGEB Destek Programları Yönetmeliği kapsamında oluşturulan yedi destek programı ile KOBİ'leri ve girişimcileri desteklemektedir. Bu programlar arasında KOBİ'lerin tasarım faaliyetleri için verilen destekler aşağıda açıklanmıştır (KOSGEB 2012b);

KOBİ Proje Destek Programı

Bu program kapsamında KOBİ'lerin proje yapabilme kapasitelerinin geliştirilmesi, rekabet edebilirliklerinin ve katma değerlerinin artırılması amaçlanmaktadır. KOBİ'ler hazırlayacakları projelerde yeni istihdam olması şartı ile endüstriyel tasarımcı personel net ücreti ve tasarım hizmet giderleri için %50 veya %60'ını geri ödemesiz destek olarak alabilmektedir.¹

Genel Destek Programı

Tüm KOBİ'lerin yararlanabileceği genel bir destek programıdır. Buna programda işletmeler 20.000TL'ye kadar nitelikli eleman istihdam desteği kapsamında yeni istihdam olması şartıyla endüstriyel tasarımcı istihdamı ve 15.000TL'ye kadar tasarım gideri için %50 veya %60 destekle sağlayabilmektedir.²

Ar-Ge, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı

Bu program devlet destekli Ar-Ge ve İnovasyon projesi tamamlamış veya patentli bir buluşu olan KOBİ'lerin buna ilişkin yeni ürününün üretilmesi veya pazara uygun biçimde ticarileştirilmesi amacıyla hazırlanan projelere destek vermektedir. İşletmeler bu program dahilinde proje danışmanlık desteği adı altında 25.000 TL'ye kadar tasarım danışmanlık desteği (geri ödemeli ve geri ödemesiz) ve personel giderleri

- 1 Her bir proje gider grubunun desteklemeye esas tutarı; makine-teçhizat, hammadde, malzeme için, sabitlenen toplam tutarın % 10'unu ve personel, yazılım ve hizmet/diğer gider gruplarının her biri için % 40'ını geçmeyecek şekilde belirlenir. (KOSGEB, 2012b)
- 2 İşletme, destek üst limiti dâhilinde aynı anda en fazla iki eleman istihdamı için bu destekten yararlanabilir. Bu desteğin aylık üst limiti, istihdam edilecek her bir eleman için net ücret üzerinden hesaplanır ve her bir eleman için 1.500 (bin beş yüz) TL'yi geçemez. Asgari Geçim İndirimi net ücrete dâhil edilmez. İşletmelerin ürün tasarımına yönelik hizmet alımları için ürün tasarımının Patent Belgesi, Faydalı Model Belgesi, Endüstriyel Tasarım Tescil Belgesi veya Entegre Devre Topografyaları Tescil Belgesi alımı ile sonuçlanmış olması şarttır (KOSGEB, 2013a)

kapsamında yeni istihdam olması şartı ile endüstriyel tasarımcı istihdamının %75'ini destek olarak alabilmektedir.³

İşbirliği – Güçbirliği Destek Programı

KOBİ'lerin ortak sorunlara ortak çözümler üretmek için bir araya gelerek hazırladıkları, ölçek ekonomisinden yararlanarak kaynak tasarrufu sağlayan projelerin desteklendiği programdır. Desteklenen proje konuları arasında işletmelerin yeni ürün ve hizmetleri yeni pazarlara sunmak amacıyla ortak tasarım hizmeti alması da bulunmaktadır.

Tüm bu açıklama ve değerlendirmeler kapsamında dördüncü bölümde Eskişehir mobilya sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'lerin söz konusu KOSGEB desteklerinden yararlanmasına ilişkin durum tespiti yapılmıştır.

Türkiye ve Eskişehir'de Mobilya Sektörü

Mobilya sektörü Türkiye'nin, artan istihdam ve ihracat değerleri ile imalat sanayisinin gelişen, en köklü ve en önemli sektörlerinden birisidir. Sektörün son 10 yıllık gelişim sürecine, büyüme ve dış ticaret değerlerine bakıldığında hızla büyüyen ve yatırım yapmaya açık bir yapısının olduğu görülmektedir (TOBB, 2012). Sektör, katma değer açısından da Türkiye'nin önde gelen sektörlerinden olup; ihracatta yerli kaynakları en çok kullanan ve ithal ürünlere bağımlılığı en az olan sektörlerinden biri olarak ülke ekonomisine katkı sağlamaktadır (Sanayi Gen. Müd., 2013). Her yıl ürünlerini geliştirmekte ve çeşitliliğini arttıran mobilya sektöründe son yıllarda dünya standartlarında üretim yapan tesisler kurulmuştur. Bu gelişim, 19. yy' da orman ürünleri sanayiine yapılan yatırımlara paralel olarak başlamıştır. 1975 yılından itibaren önemli yapısal değişimler gerçekleştiren mobilya sektöründe küçük atölyelerde ustaların el işçiliğiyle yaptıkları mobilyalar günümüzde NC ve CNC (sayısal, bilgisayarlı kontrollü) makineler ile seri üretimi yapılabilir duruma gelmiştir. Üretim yöntemlerindeki bu gelişmeye karşın sektörün büyük çoğun-

- 3 Desteklenecek personelin sayısına, niteliğine ve destek süresine Kurul karar verir. İşletmeye, personel giderleri için net ücret üzerinden aylık, lisans mezunlarına 1.500 (bin beş yüz) TL, yüksek lisans mezunlarına 2.000 TL ve doktora programı mezunlarına 2.500 TL olmak üzere, toplam üst limiti 100.000 TL geri ödemesiz destek sağlanır. (KOSGEB, 2013b)

luğu hala atölye tipi çok küçük ölçekli işletmelerden oluşmakta ve geleneksel yöntemlerle çalışmaktadır (Aksu, 2001).

2010 TÜİK verilerine göre Türkiye’de mobilya üreticisi iş yeri sayısı 31.089; çalışan sayısı 151.904’tür. Öte yandan sahip olduğu 6 milyar dolar civarındaki üretim kapasitesi ile 350 milyar dolar düzeyinde seyreden dünya mobilya üretiminin %1,7’sini oluşturmaktadır (Sanayi Gen. Müd. 2013). Bu verilere bakıldığında iş yeri sayısı ve yarattığı istihdam bakımından önemli bir sektör olmasına karşılık toplam ihracat içindeki payının ise oldukça düşük olduğu görülmektedir (Söğütü ve Eroğlu, 2009).

İmalat sanayide, ürettiği uzun ömürlü ve birim fiyatı yüksek mallarla ön plana çıkan mobilya sektörü işlevsellik, konfor, estetik ve ergonomi açısından katma değer yaratma yönünde büyük çaba sarf etmektedir. Özellikle, tüketici eğilimlerinin hızla değiştii ve kişi başına düşen milli gelirin giderek arttığı sanayileşmiş ülkelerde, mobilya piyasaları, ihtiyaçtan ziyade yenileme amaçlı satın alımlar doğrultusunda şekillenmektedir. Bu bağlamda, yeni eğilimlere hızla yanıt verebilme kapasitesi, yaratıcılık, araştırma, moda, tasarım, kalite ve yeni teknolojilerin kullanımı, sektörün rekabet gücünün belirleyici unsurları haline gelmektedir (ISO, 2011).

Tasarım girdisinin birçok sektöre göre daha yüksek olduğu mobilya sektöründe tasarımın rekabet üzerine etkisi de oldukça yüksektir. Sektörde faaliyet gösteren büyük ölçekli firmaların bir kısmının tasarım departmanları olup, bir kısmı da serbest tasarımcıların ürünlerini üretmektedir. Ancak sektördeki işletmelerin büyük bölümünün küçük ölçekli oluşu, sektördeki en büyük sorundur ve bu işletmeler büyük firmaları taklit ederek yaşamaya çalışmaktadır. Bu yönüyle mobilya sektörü, en fazla taklitçilik yapılan sektörler arasında yer almaktadır (İnal ve Toksarı, 2006).

Tablo 2’de yer alan mobilya sektörü SWOT analizinde mobilya sektörünün markalaşma, kalite, imaj sorunları yaşadığı ve tasarım çalışmalarının azlığı dikkat çekmektedir. Türkiye’de mobilya sektörünün özgün

tasarım kültürü oluşturabilmesi, sektörün yapısal problemlerini çözmesine bağlıdır (İnal ve Toksarı, 2006). Bu yapısal problemler ise genel olarak sektörde KOBİ’lerin yoğun olmasından kaynaklanmaktadır. Kurumsallaşma düzeyinin yetersizliği ve ekonomik sorunlar işletmelerin tasarım bilincinin oluşmamasına neden olmaktadır.

Söğütü ve Eroğlu (2009), Ankara Siteler Bölgesinde faaliyet gösteren mobilya üreticileri üzerine yaptıkları çalışmada tasarım departmanı olan işletmelerin %36,1’inin ihracat yaparken, tasarım departmanı olmayan işletmelerin sadece %1,5’inin ihracat yaptığını tespit etmiştir. Aynı çalışmada işletmelerin yeni modellerini %73,7’sinin diğer işletmelere ait katalog ve dergilerinden alıntı yaparak, %12,1’inin internet kaynaklarını kullanarak; %56,6’sının müşteri isteklerini dikkate alarak, %36,4’ünün ise işletme içinde istihdam edilen tasarımcıların çalışmaları ortaya çıkarttığını ifade etmiştir. Buna göre yeni modelleri ortaya çıkartmada müşteri isteklerini dikkate alan işletmelerin büyük bir çoğunluğu ihracat yapamamaktadır. Bu durum, işletmelerin ihracat yapabilmeleri için işletme içinde tasarımcı istihdam etmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

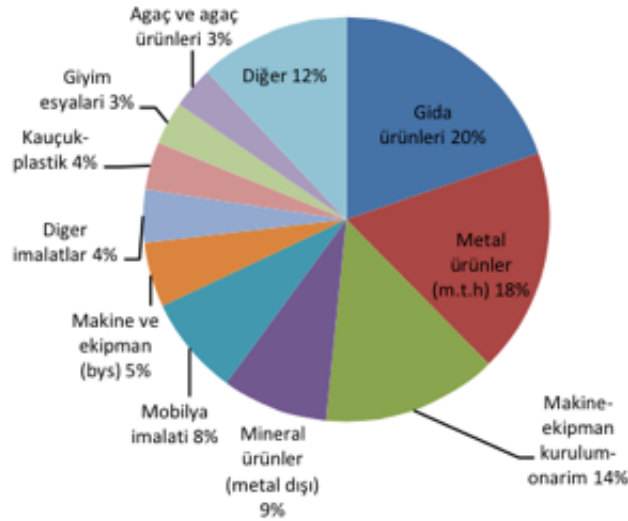
Araştırma sonucunda ise mobilya sektöründe tasarım faaliyetlerinin yeterli düzeyde olmadığı; sektör temsilcilerinin ve sektörü temsil eden sivil toplum kuruluşlarının bu durum karşısında gerekli tedbirleri alması önerilmektedir.

Türkiye’de mobilya sektörü, pazarın yoğunlaştığı, kentlerin tarih içerisinde organik oluşum süreçlerinin belirleyicisi İpekyolu üzerinde ve hammadde kaynaklarına yakın belirli bölgelerde toplanmıştır. Önemli mobilya üretim bölgeleri Kayseri, Bursa-İnegöl, Ankara-Siteler, İzmir-Karabağlar ve Kısıkköy, Adana ve Eskişehir olarak sıralanmaktadır (MÜSİAD, 2013).

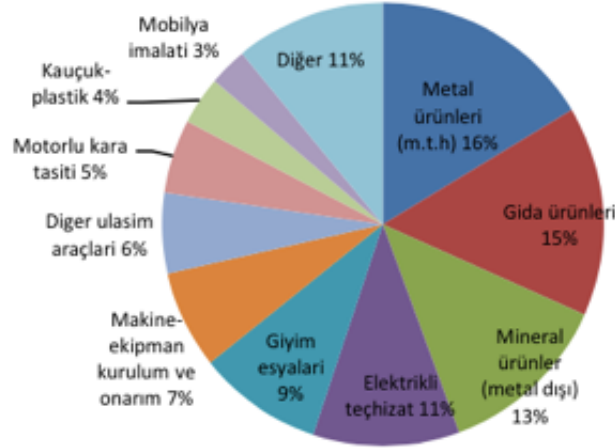
Şekil 1’de Eskişehir’de faaliyet gösteren işletmelerin, Şekil 2’de ise istihdam sayılarına göre sektörel dağılımları görülmektedir. Buna göre Eskişehir ilinde mobilya sektörü 185 işyeri ile %8; 1403 kişi ile istihdam bakımından %3’lük pay ile önde gelen sektörler arasındadır. (BEBKA, 2013).

Tablo 2. Mobilya Sektörü SWOT Analizi (ATO, 2012 ve EEN, 2009)

<p>GÜÇLÜ YÖNLER</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ürün çeşidinin fazla olması - Ucuz, kaliteli ve yüksek iş gücü - Hammadde pazarına yakın olunmasıdır - Sektörün gittikçe artan teknoloji transferi - Büyüme potansiyeline sahip olan iç piyasa - Modern teknoloji ile üretim yapan firma sayısının giderek artması - Türkiyede tekstil sektörünün güçlü olması ve tekstilin mobilyada geniş kullanım alanı bulması 	<p>ZAYIF YÖNLER</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kaliteli iş gücü olsa da kalifiye eleman yetersizliği - Fuarların yetersizliği, - Sektörün bir arada ortak hareket edememesi - Yurt dışı tanıtım faaliyetlerinin yetersizliği - Standartların düşüklüğü ve çevre sorunu - Markalaşma, kalite, imaj sorunları - Küçük ve orta ölçekli işletmelerin yoğun olması
<p>FIRSATLAR</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sektörde firmalar arasında işbirliğinin sağlanmaya çalışılması - Sektörün gelişime açık olması - Son yıllarda tasarım çalışmalarına hız verilmesi - İhracata yönelik çalışmaların artırılması - Stratejik konum (ihracatta Ortadoğu ülkelerine yakınlık) 	<p>TEHDİTLER</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hammadde sıkıntısı - Enerji sorunu - Kalifiye iş gücü yetersizliği - Pazarlama eksikliği - Markalaşma sorunu - Teknoloji yetersizliği - Tanıtım faaliyetlerinin yetersizliği - Çin malı ürünler

Şekil 1. Eskişehir'de İşletme Sayılarına Göre Sektörel Paylar (BEBKA, 2013)

Şekil 2. Eskişehir'de İstihdam Sayılarına Göre Sektörel Paylar (BEBKA, 2013)

Eskişehir mobilya sektörü 90' lı yıllarda Türkiye çapında ismi duyulan ve toplam rakamlar içerisinde belirgin bir paya sahipken, hem sektörün kendisinin hem de sektörü etkileyen çevrenin yeterli önemi göstermemesi sonucu Türkiye mobilya sektörü istatistikleri içerisinde çok düşük bir paya sahip hale gelmiştir. Eskişehir Sanayi Geliştirme Merkezi (SANGEM), yaptıkları geniş çaplı sektör çalışmaları sonucunda sektörde yaşanan bu gerilemenin nedenlerini hammaddeye erişim, sektör envanter kaydının bulunmaması, enerji maliyetleri, lojistik sorunu, yetersiz teknoloji, nitelikli ara eleman eksikliği, ürün çeşitliliğinin ve tasarım çalışmalarının eksikliği, kalite-ımar sorunu, pazarlama ve tanıtım faaliyetlerinin yetersizliği, üniversite-sanayi işbirliği ile sektör dışı destekleyici kurumlarla iletişim eksikliği ve markalaşma olarak tespit etmiştir (SANGEM, 2011). Söz konusu çalışmada Eskişehir Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet gösteren mobilya firmaları ile yüz yüze görüşülmüş, yapılan "İşletme Analizi" anketi sonucunda da bir iki firma dışında Ar-Ge ve tasarım departmanının bulunmadığı, tasarım çalışmalarının yapılmadığı ve sadece kısa vadede piyasada kabul gören kopya modellerin üretildiği sonucuna varmıştır. Ayrıca yapılan görüşmelerde de firmaların KOSGEB desteklerinden yararlanarak yurtdışı fuar gezilerine pazar araştırması yapmak yerine model kopyalamak için katıldıkları tespit edilmiştir. Eskişehir mobilya sektörü için

yapılan SWOT analizinde ise, tasarımın öneminin giderek artması ve Eskişehir'de Endüstriyel Sanatlar Yüksekokulu'nun Endüstriyel Tasarım Bölümü varlığı bir fırsat olarak görülmesine rağmen firmaların tasarım konusunda farkındalık eksiklerinin olması sektörün zayıf yönü olarak belirtilmiştir (EMMO, 2011)

Eskişehir Mobilya Sektöründe Faaliyet Gösteren KOBİ'ler Üzerine Bir Çalışma

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada Eskişehir mobilya sektöründe imalat yapan KOBİ'lerin tasarım faaliyetleri ve KOSGEB'den aldıkları tasarım destekleri irdelenerek endüstriyel tasarım hizmetleriyle olan ilişkisi ve tasarım desteklerinden ne derece faydalandıklarına ilişkin durum tespitinin yapılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda Eskişehir mobilya sektöründe imalat yapan KOBİ'lerle yapılan görüşmelerde firmaların tasarımla ilişkisi hakkında bilgi alınarak ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında KOBİ'lerin KOSGEB'in destek programları arasında tasarım hizmetlerine ilişkin olan desteklerden ne derece yararlandığıyla ilgili olarak KOSGEB'den bilgi talebinde bulunarak tasarım konusunda farkındalık düzeyleri ve tasarım desteklerinden faydalanma düzeylerinin belirlenmesi hedeflenmiştir.

Çalışmanın Kapsamı

KOBİ'lerin endüstriyel tasarım hizmetleriyle olan ilişkisi ve endüstriyel tasarımla ilgili devlet desteklerinden ne derece yararlandığını tespit etmeyi amaçlayan bu çalışmanın odağında Eskişehir mobilya sektöründe imalat yapan firmalar bulunmaktadır. Eskişehir'de Eskişehir Marangozlar ve Mobilyacılar Odası'na (EMMO) kayıtlı 100'ü yan sanayi, 300'ü imalat sanayi olmak üzere yaklaşık 400 firma bulunmaktadır. Üretici firmaların yarısı BAKSAN Sanayi Sitesi'nde, kalan yarısı ise EMKO ve Eskişehir Organize Sanayi Bölgesi'nde bulunmaktadır. Bu işletmelerin tamamı KOBİ niteliğinde olup; sadece bir tanesi büyük ölçekli işletme olarak faaliyet göstermektedir. KOBİ'lerin KOSGEB'in sağladığı tasarım desteklerinden ne derece faydalandığını tespit etmeye çalışan bu araştırma Eskişehir'de mobilya sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'lere yönelik olarak yapılmıştır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma nicel ve nitel araştırma yöntemleri kullanılarak iki aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada Eskişehir Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü (EOSB) ve EMMO'nun düzenlediği bir sektör toplantısına katılım gösteren 40 firma yetkilisi ile yüz yüze görüşme yapılmış, böylece tesadüfi olarak belirlenmiş firma yetkilileriyle görüşülerek, önceden hazırlanmış yarı yapılandırılmış görüşme formları üzerinden firmaların tasarım çalışmalarına ilişkin bilgi alınmıştır. Çalışmanın ikinci aşamasında ise KOSGEB'den "Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik" kapsamında Türkiye ve Eskişehir'de faaliyet gösteren firmaların KOSGEB'in tasarım desteklerinden ne derece faydalandığına ilişkin bilgi talebinde bulunulmuştur.

Çalışmanın Sonuçları

Çalışmanın ilk aşamasında EOSB ve EMMO'nun düzenlediği sektör toplantısına katılım gösteren firmalarla yapılan görüşmelerde firmaların tasarım faaliyetlerine ilişkin aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Tüm firmalar faaliyet gösterdikleri sektör gereği tasarım faaliyetleri yürüttüğünü ifade etmiştir.
- Firmalar tasarım hizmetini daha çok tasarımcı olmayan firma içi personelden sağlamaktadır. Bir kısmı ise bu hizmet için tasarımcı ya da iç mimar istihdam etmektedir.

- İki firma dışında daha önce tasarım danışmanlık firmalarından tasarım hizmeti alan firma bulunmamaktadır.
- Tasarımcı veya iç mimar istihdam eden firmalarda tasarım kararlarının alınmasında tasarımcı olmayan personelin de etkin olduğu anlaşılmaktadır.
- Firmalar, tasarım danışmanlık firmalarından tasarım hizmeti satın almamaların nedenini ise hizmetin pahalı olmasına ve bu konu hakkında piyasa bilgisine sahip olmama olarak belirtmektedir.
- Firmalar daha çok yurt içi fuarları gezerek ve rakiplerinin ürün kataloglarını takip ederek piyasa eğilimlerini izlemektedir. Bu firmaların ürünleri taklit yoluna giderek yeni modellerini çıkartmaktadır.

Çalışmanın ikinci aşamasında ise KOSGEB'den alınan bilgiler doğrultusunda firmaların tasarım desteklerinden yararlanmasına ilişkin aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- 2010 yılı ikinci yarısında yürürlüğe giren Genel Destek Programı kapsamında 2010-2013 yılları arasındaki dönem itibarıyla 14 KOBİ "Tasarım Desteği" nden yararlanmıştır. Anılan dönemde, Eskişehir ilinde faaliyet gösteren KOBİ'ler içerisinde "Tasarım Desteği" nden yararlanan KOBİ mevcut değildir.
- 2011 yılı Aralık ayı içerisinde destek başvuru işlemlerinde online sisteme geçilmiş olup bu tarih itibarıyla alınan ve kabul edilen başvurular kapsamında Genel Destek Programı bünyesinde yer alan "Nitelikli Eleman İstihdam Desteği" ni endüstriyel tasarımcı istihdam etmek amacıyla alan 10 KOBİ bulunmaktadır. Anılan dönemde, Eskişehir ilinde "Nitelikli Eleman İstihdam Desteği" nden endüstriyel tasarımcı istihdamı için yararlanan KOBİ sayısı ise üçtür. Bu işletmelerden iki tanesi mobilya sektöründe faaliyet göstermektedir.
- 2011 yılı Aralık ayı içerisinde destek başvuru işlemlerinde online sisteme geçilmiş olup bu tarih itibarıyla alınan ve kabul edilen başvurular kap-

samında İşbirliği-Güçbirliği Destek Programından “Ortak Tasarım” konulu projeler için yararlanılan yedi İşletici Kuruluş bulunmaktadır. Anılan dönemde, Eskişehir ilinde faaliyet gösteren KOBİ’ler içerisinde İşbirliği-Güçbirliği Destek Programından “Ortak Tasarım” konulu projeler için yararlanan KOBİ mevcut değildir.

- 2010 yılı ikinci yarısında yürürlüğe giren Araştırma-Geliştirme, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı’nın alt bileşeni olan “Endüstriyel Uygulama Destek Programı” kapsamında “Makine-Teçhizat, Donanım, Sarf Malzemesi, Yazılım ve Tasarım Giderleri Desteği” başlığı altında KOBİ’lere destek sağlanmaktadır. Bu destekten, 2010-2013 yılları arasındaki dönem itibarıyla 269 KOBİ yararlanmışır. Anılan dönemde, Eskişehir ilinde “Makine-Teçhizat, Donanım, Sarf Malzemesi, Yazılım ve Tasarım Giderleri Desteği” nden yararlanan KOBİ sayısı ise altıdır.
- 2011 yılı Aralık ayı içerisinde destek başvuru işlemlerinde online sisteme geçilmiş olup bu tarih itibarıyla alınan ve kabul edilen başvurular kapsamında Araştırma-Geliştirme, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı’nın alt bileşeni olan “Endüstriyel Uygulama Destek Programı” bünyesinde yer alan “Personel Giderleri Desteği” ni endüstriyel tasarımcı istihdam etmek amacıyla alan beş KOBİ bulunmaktadır. Anılan dönemde, Eskişehir ilinde faaliyet gösteren KOBİ’ler içerisinde “Nitelikli Eleman İstihdam Desteği” nden endüstriyel tasarımcı istihdamı için yararlanan KOBİ mevcut değildir.

Sonuç

TUİK 2011 yılı verilerine göre Türkiye’nin mobilya ihracatı 1,58 milyar dolar olarak gerçekleşmiş; bu rakamlarla Türkiye, Dünya mobilya ihracatında 21. sırada yer almıştır. Türkiye, 2023 yılında 25 milyar dolar üretim, 10 milyar dolar ihracata ulaşmayı ve dünyanın 10. büyük mobilya üreticisi olmayı hedeflemektedir (San.Gen.Müd., 2013). Mobilya sektörünün sahip olduğu güçlü yönleri ile önemli bir gelişim sürecinde olduğu görülmektedir. Ancak bu rakamlara bakıldığında sektörün bir dönüşüm geçirmesinin beklendiği görülmektedir.

Sektör gelişim sürecinde olmasına karşılık markalaşma, imaj ve kalite konusunda önemli problemler yaşamaktadır. Sektörün bu zayıf yönlerinin aşılması ancak tasarım çalışmalarının arttırılmasına bağlıdır. Devlet destekleri bu anlamda bir fırsat olarak değerlendirilmelidir. Yapılan araştırmalarda sektördeki tasarım geliştirme çalışmalarının azlığı işletmelerin yapısal ve ekonomik sorunlarından kaynaklandığı görülmektedir. Bu yapısal ve ekonomik sorunlar KOBİ’ler arasında proje kültürünün oluşmasını teşvik ederek destek mekanizmalarından optimum düzeyde yararlanılması ve bu konuda farkındalık yaratılması ile aşılmalıdır.

Firmaların markalaşma ve tasarım odaklı çalışmalara olan eğilimlerinin az olmasının bir nedeni ise tasarımların taklit edilmesi ve bu konuda caydırıcı uygulamaların yetersiz olması olarak görülmektedir (BEBKA 2012). Bu noktada özellikle tasarım tescili konusunda fikri sinai mülkiyet haklarının korunmasına yönelik yasal düzenlemelerinde iyileştirilmesi gerekmektedir.

Kaynakların sınırlı, kar oranlarının düşük, rekabetin ise her zamankinden daha etkili olduğu günümüzde, yenilik işletmelerin başarısı için kaçınılmaz bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. İşletmelerin ise ne derece rekabetçi ve ne derece yenilikçi olduğu ise tasarım araçlarını etkin bir şekilde kullanmasına bağlıdır. Ancak KOBİ’lerin tasarımını yeterince işletme faaliyetlerinin içine alamadığı görülmektedir. Bu sorunun en önemli nedeni olarak finansal yetersizlikler karşımıza çıkmaktadır. Zaten bir çok farklı açıdan finansal güçlüklerle karşılaşan KOBİ’ler, tasarım danışmanlık hizmetlerini maliyet arttırıcı bir araç olarak değerlendirmekte ve tasarım faaliyetlerini kendi kaynaklarıyla, işletme içinde tasarımcı olmayan personeli ile çözmeye çalışmaktadır. Bu da işletmelerin birbirini taklit eden, yenilikten uzak ürünlerle pazara çıkmasına neden olmaktadır.

Eskişehir’de KOBİ’lerin tasarım hizmeti satın alma bilinci oldukça düşüktür. İlk olarak KOBİ’lerin günümüz koşullarında başarılı olabilmeleri için endüstriyel tasarımı stratejik bir araç olarak kullanmaları sağlanmalı ve KOBİ’lerin tasarım hizmeti satın almamasının altında yatan önemli nedenlerden

biri olan yaşanan finansal zorlukları aşması için desteklenmelidir. Tasarımın işletmelerdeki diğer yatırımlarda olduğu gibi artı değer yaratma aracı olduğunun farkına varmaları sağlanmalıdır (İlter, 2011).

Genellikle küçük aile şirketi olarak kurulan KOBİ'lerde olduğu gibi Eskişehir mobilya sektörü de belirsiz bir organizasyonel yapı içinde kurumsallaşamamış; işletmeler hedef ve amaçlarını, misyon ve vizyonlarını belirlememiştir. Diğer illere göre birçok avantajı bulunan Eskişehir mobilya sektörü, orta ve uzun vadede işletme planı yapmadan sadece günü kurtarmak için faaliyetlerini yürüterek rekabetçi avantajı yakalayamamış, sektör için tasarım çalışmalarının önemini göz ardı ederek ve sahip olduğu "Eskişehir Mobilyası" imajını giderek kaybetmiştir.

Yapılan bu tespitlerde vurgulandığı gibi özellikle tasarımı yoğun olarak üretim faaliyetleri içine alması gereken mobilya sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin, Eskişehir ili ölçeğinde KOSGEB'in çeşitli programlarındaki tasarım desteklerinden ne derece faydalandığını ölçmeyi amaçlayan bu çalışmada varılan sonuçlar, KOBİ'lerin tasarım danışmanlık hizmetlerinden yararlanmamasında hizmetin maliyetini bir neden olarak gördüğünü ancak bu güçlüğün üstesinden gelebilmek için kamu desteklerinden de yeterince faydalanmadığını ortaya koymaktadır.

Teknolojik gelişmeler, tüketim kültüründeki değişim, ulusal ve uluslar arası pazarlarda rekabet koşullarının giderek artmasıyla ülkelerin teknoloji ve yenilik üretebilme becerilerini arttırmayı hedefleyen Ulusal İnovasyon Sistemi tüm gelişmiş ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de oluşturulmuş, söz konusu sistemin sağlıklı ve etkin bir şekilde işlemesi için gerekli olabilecek yasal ve kurumsal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Ulusal İnovasyon Sistemi içerisinde, KOBİ'lerin yenilik ve teknoloji kapasitelerini arttırmaya yönelik destek programları, özellikle finansal destekleri nedeniyle son yıllarda Türkiye'de yoğun olarak kullanılmaktadır. Ancak tasarım destekleri gibi yeterince kullanılmayan destekler için işletmeleri bilgilendirme ve farkındalık çalışmalarının etkin olarak yapılmadığı görülmektedir. Bu nedenle KOBİ'lere destek veren kurum ve kuruluşlar kamuyu bilgilendirme işlemini daha etkin bir şekilde yerine getirmesi gerekmektedir. Uygulayıcı kuruluşlar tarafından destek mekanizmalarının etkin olarak kullanılmama nedenlerinin araştırılması, mekanizmaların yeniden

yapılandırılması ve uygulama esaslarının işletmelerin bu desteklerden yararlanmalarını kolaylaştıracak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- Aksu, B. (2001). Türkiye'de Büyük Ölçekli Mobilya Sanayii İşletmelerinin Yönetimsel Ve Örgütsel Yapılarının Analizi, İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi , Seri A, Cilt 51, Sayı 2
- Anonim (2012a). <http://www.etmk.org.tr/about/endustriyel-tasarim/>
- Anonim (2015b). <http://www.idsa.org/what-is-industrial-design>
- ATO (2012). *Mobilya Sektör Raporu, Adana-Cenk Kadeş*
- Büyükerman, Ö. (1997). Endüstriyel Ürün Tasarımında Adımlar, YEM Yayın, İstanbul
- DPT (2012). Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007 – 2013) KOBİ İhtisas Komisyonu Raporu, http://plan9.dpt.gov.tr/oik14_kobi/kobi.pdf
- DPT (2000). Sekizinci Kalkınma Planı – Bilim ve Teknoloji Özel İhtisas Komisyonu Raporu, <http://ekutup.dpt.gov.tr/bilim/oik544.pdf>
- EMMO (2011). "Mobilya Üretiminde Gelişme ve Marka Olmanın Önündeki Engellerin Kaldırılması için Strateji Belirleme Projesi", Eskişehir
- EEN (2009). *Mobilya Sektör Raporu, Fatih Saraç, (Sf24-26)*
- Er, A.(1998). 1990'lı yıllarda Türkiye'de Endüstriyel Tasarım, Yapı, 199, 112-118.
- Gorb, P. (2001). The Design Management Interface, <http://www.designthinkers.com/pdf/pgorb.pdf>
- Er, A., Er, Ö ve Başer, S. (2007). Endüstriyel Tasarım Klavuzu, ISO-KADEK, İstanbul Sanayi Odası, İstanbul

- ISO (2011). Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Sektör Rehberleri Mobilya Sanayi, İstanbul
- İlter, B. (2011). Türkiye'de Tasarımcı - KOBİ İlişkisinde Tasarım Süreç Yönetimi: Bir Örnek Olarak Arzum Firması, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir
- İnal, M. E. ve Toksarı, M. (2006). Mobilyacılık Sektöründe Karşılaşılan Pazarlama Sorunları ve Bu Sorunlara Çözüm Üretmeye Yönelik Bir Araştırma: Kayseri Örneği, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), s. 105-121.
- KOSGEB (2015). 2015 - 2018 KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, <http://kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Baskanligimiz.aspx?ref=23>
- KOSGEB (2013a). Genel Destek Programı Uygulama Esasları, [htt://kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Destekler.aspx?ref=7](http://kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Destekler.aspx?ref=7)
- KOSGEB (2013b). Ar-Ge, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı Uygulama Esasları, <http://kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Destekler.aspx?ref=6>
- KOSGEB (2012a). Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik, http://www.kosgeb.gov.tr/UserFiles/File/kobi_tanimi.pdf
- KOSGEB (2012b). KOSGEB Destekleri Bilgilendirme Kitapçığı, Eskişehir Hizmet Merkezi Müdürlüğü, Eskişehir
- KOSGEB (2011a). 2011 - 2013 KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, http://www.sp.gov.tr/documents/KSEP_2011-13.pdf
- KOSGEB (2011b). 2011-2015 KOSGEB Stratejik Planı, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, Ankara
- MÜSİAD (2013). Dayanıklı Tüketim ve Mobilya Sektör Raporu, İstanbul
- Sakarya, S. (2010). "Mobilya Sektörü Değerlendirme Raporu", Orta Anadolu İhracatçılar Birliği Genel Sekreterliği, Ankara, 1-51
- Söğütü, C. ve Eroğlu, F. (2009). Mobilya İşletmelerinin İhracat Durumunu Etkileyen Faktörlerinin Ankara Siteler Bölgesi Örneğinde İncelenmesi, *Politeknik Dergisi*, 12(2), s.101-106
- Sözen, M. (2007). Design Consultancy in Turkey: A Study on the Business Structure, Services and Clients, Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- TOBB (2012). Türkiye Mobilya Ürünleri Meclisi Sektör Raporu, Ankara
- Uluçay, Z. (2005). Zulu Design ve Proje Ortakları Ürün Geliştirme Prosesi ve Örnek Çalışmalar <http://www.turkcadcam.net/rapor/ZuluDesign/index.html>, Ağustos 2014
- Von Stamm, B. (2008). Managing Innovation, Design and Creativity, John Wiley & Sons, 430-431
- YOİKK (2013). KOBİ'lere Destek Sağlayan Kuruluşlar, <http://www.yoikk.gov.tr/dosya/up/komiteler/kobi/destek%20veren%20kuruluslar.pdf>